

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 25 mars 2009

Mål nr

B 3843-08

KLAGANDE

YAM

Ombud och offentlig försvarare: Advokat PO

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Rån

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts dom den 19 augusti 2008 i mål B 2729-08

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar endast på det sättet hovrättens dom att det antal timmar YAM skall utföra ungdomstjänst fastställs till 85.

För försvaret av YAM i Högsta domstolen tillerkänns PO ersättning av allmänna medel med femtusenfemhundraåtjugo (5 520) kr för arbete. Denna kostnad skall stanna på staten. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 1 104 kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

YAM har yrkat att Högsta domstolen fastställer tingsrättens domslut i påföljdsdelen.

Riksåklagaren har bestritt ändring.

DOMSKÄL

Den 1 januari 2007 infördes i 32 kap. brottsbalken nya bestämmelser om påföljder för unga lagöverträdare. I 1 § finns bestämmelser om ungdoms-

vård, i 2 § om ungdomstjänst, i 3 § om ungdomsvård i förening med ungdomstjänst eller dagsböter samt i 5 § om slutna ungdomsvård.

I likhet med vad som annars gäller är brottslighetens straffvärde en viktig utgångspunkt när det gäller påföljdsbestämningen för unga lagöverträdare. Frågan om en viss påföljd kan tillämpas i det enskilda fallet beror således till stor del på den aktuella brottslighetens straffvärde. När det gäller unga lagöverträdare påverkas dessutom påföljdernas tillämpningsområde av de generella begränsningar beträffande straffmätning och påföljdsval som gäller enligt 29 kap. 7 § (den s.k. ungdomsrabatten) och 30 kap. 5 § brottsbalken (jfr NJA 2000 s. 314 där det framhålls att den annars gällande presumtionen för fängelse vid straffvärden om ett år eller därutöver inte är tillämplig i de fall straffet skulle bestämmas till under ett år med tillämpning av 29 kap. 7 §).

När det gäller tillämpningsområdet för de i 32 kap. brottsbalken behandlade påföljderna framgår av 5 § att *sluten ungdomsvård* som huvudregel skall användas för brott som någon begått innan han eller hon fyllt arton år om rätten skulle finna att påföljden borde bestämmas till fängelse med tillämpning av 30 kap. I praktiken innebär detta att tillämpningsområdet för de övriga i 32 kap. behandlade påföljderna i första hand omfattar brottslighet för vilken ett fängelsestraff, med beaktande av straffvärdet och ungdomsrabatten enligt 29 kap. 7 §, skulle bestämmas till kortare tid än ett år.

Vad därefter gäller *ungdomstjänst* som fristående påföljd framgår av NJA 2007 s. 636 att utgångspunkten för bedömningen av om en sådan påföljd kan anses tillräckligt ingripande är om det fängelsestraff som den tilltalade skulle ha dömts till med beaktande av de nyss berörda faktorerna inte skulle

överstiga sex månader. Ungdomstjänst innebär att den unge åläggs att utföra oavlönat arbete och delta i annan särskilt anordnad verksamhet i lägst 20 och högst 150 timmar.

Ungdomsvård enligt 32 kap. 1 § har samma tillämpningsområde som ungdomstjänst och har inom detta område företräde framför ungdomstjänst. Ungdomsvård är dessutom förstahandsalternativ för brottslighet som skulle ha föranlett fängelse i mer än sex månader men mindre än ett år.

Enligt 32 kap. 3 § får rätten förena ungdomsvård med ungdomstjänst (eller dagsböter) om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den unges tidigare brottslighet.

YAM har dömts för rån. Högsta domstolen finner ingen anledning att avvika från hovrättens bedömning att brottet har ett straffvärde motsvarande två års fängelse för en vuxen person och att påföljden för YAM, som var 15 år när brottet begicks, skulle ha bestämts till fem månaders fängelse om denna påföljd hade valts.

Högsta domstolen delar också bedömningen att YAM har ett vårdbehov samt att den föreslagna vården är lämplig för honom. Han skall alltså som hovrätten funnit dömas till ungdomsvård.

Frågorna i Högsta domstolen är om denna påföljd bör förenas med ungdomstjänst och i så fall till hur många timmar den bör bestämmas.

Av lagstiftningens utformning får anses följa att presumtionen är att ungdomsvård inte skall förenas med någon tilläggsföljd. En sådan bör

endast komma till användning om det är särskilt påkallat med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den unges tidigare brottslighet. Möjligheten att kombinera ungdomsvård med ungdomstjänst har bl.a. motiverats med att det finns ett behov av att kunna förstärka ungdomsvård för att ge den påföljden ett så brett tillämpningsområde som möjligt och i görligaste mån undvika frihetsberövande påföljder för unga lagöverträdare. (Se prop. 2005/06:165 s. 83.)

Vid prövningen av frågan om ungdomsvård skall förenas med ungdomstjänst bör även vägas in hur ingripande de planerade vårdinsatserna är. Är de planerade åtgärderna av särskilt ingripande slag torde det endast undantagsvis anses vara påkallat med en tilläggsåtgärd (jfr a. prop. s. 58). Bl.a. mot den bakgrunden att det kan vara svårt att veta hur omfattande åtgärderna rent faktiskt kommer att bli (jfr 32 kap. 4 § brottsbalken) torde emellertid förutsättningarna för att göra en individualiserad prövning ofta vara förhållandevis begränsade.

När det gäller brottslighetens straffvärde bör som utgångspunkt kunna gälla att en tilläggsåtgärd i form av ungdomstjänst normalt inte kan anses motiverad om brottslighetens straffvärde med beaktande av ungdomsrabatten skulle ha föranlett fängelse i mindre än sex månader.

Eftersom det fängelsestraff som YAM skulle ha dömts till med beaktande av ungdomsrabatten är fängelse fem månader kan straffvärdet i hans fall inte anses utgöra tillräckligt skäl för att förena ungdomsvården med ungdomstjänst. Det rån som YAM gjort sig skyldig till innefattar emellertid våld och hot av sådant slag att brottets art talar för en tilläggsåtgärd. De planerade åtgärderna kan inte anses vara så ingripande att det med hänsyn till dessa

inte finns skäl att döma ut någon tilläggsåtgärd. Högsta domstolen delar därför hovrättens bedömning att ungdomsvården måste förenas med ungdomstjänst för att åtgärden skall anses tillräckligt ingripande.

Frågan är då vilket antal timmar som ungdomstjänsten skall omfatta.

Enligt förarbetena kan vid beräkningen av antalet timmar ungdomstjänst som tilläggsåtgärd vägledning sökas i tillämpningen av ungdomstjänst som fristående åtgärd (a. prop. s. 133).

När den tilltalade döms till ungdomstjänst som fristående åtgärd enligt 32 kap. 2 § brottsbalken skall antalet timmar fastställas med ledning av det fängelsestraff som skulle ha dömts ut i det särskilda fallet. För brott som inte ligger på bötesnivå skall antalet timmar bestämmas till 50 när alternativstraffet är en månads fängelse och därefter med tillägg om 20 timmar per månad upp till 150 timmar när alternativstraffet är sex månader (se NJA 2007 s. 624 och s. 636 samt a. prop. s. 132). Mot denna bakgrund motsvarar ett fängelsestraff på fem månader – det som skulle ha dömts ut i YAMs fall – 130 timmar ungdomstjänst när denna används som fristående åtgärd.

När ungdomstjänst är en tilläggsåtgärd till ungdomsvård gäller inte den nyss redovisade begränsningen att alternativstraffet med beaktande av ungdomsrabatten inte får överstiga fängelse sex månader. För ungdomstjänst som tilläggsåtgärd är i stället området över sex månader centralt. När ungdomstjänst utgör en tilläggsåtgärd till ungdomsvård bör därför det maximala antalet timmar förbehållas de fall där alternativstraffet med beaktande av ungdomsrabatten är 11 månader (eller högre). Någon helt jämn fördelning är emellertid inte möjlig. Som utgångspunkt torde dock kunna tas

att 25 timmar motsvarar en månads fängelse och att antalet timmar ökar med 15 per månad till och med sex månaders fängelse (vilket innebär 100 timmar vid sex månader) och därefter med tio timmar per månad upp till 150 timmar.

Antalet timmar ungdomstjänst för YAM bör därför bestämmas till 85.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gertrud Lennander, Dag Victor, Per Virdesten, Anna Skarhed och Lena Moore (referent)
Föredragande revisionssekreterare: Kenneth Truedsson